

IVAN LUTTERER
Hrusická 2510
CZ-14100 Praha 4-Spořilov

K AMERIKANIZACI PŘÍJMENÍ ČESKÝCH PŘÍSTĚHOVALCŮ V USA

Z českých zemí, z někdejších Horních Uher, pak z předválečného Československa a nakonec z ČSSR odcházeli lidé z různých důvodů a různými směry. Část emigrantů se vždycky rozhodla vyrazit jedním směrem – za oceán do Ameriky. První z našich vystěhovalců, ještě v předminulém století, zakládali zde zemědělské usedlosti a začali obdělávat lacino získanou půdu. Ti, kdo odcházeli z vlasti až začátkem 20. století, uchýlovali se hlavně do měst, aby tam hledali obživu jako průmysloví dělníci (např. v New Yorku při výrobě doutníků, cigár). První a druhá vlna měly jedno společné – z domova je vyhnala v první řadě bída a snaha o zlepšení životních podmínek. K staré vlasti si přesto zachovali vřelý vztah a mnozí se po nějaké době, když se tu domohli určitého jmění, zase vraceli domů.

Avšak od r. 1938 se motivy odchodu do ciziny, tedy i do Spojených států, začaly měnit. Důvodem emigrace byly obavy z politického pronásledování, postihu pro názory, rasu nebo třídní původ. Do emigrace začalo odcházet mnohem více intelektuálů než kdykoli předtím. V Americe se setkávali s již existující subkulturou potomků našich krajanů, kteří tam přišli o mnoho desítek let dříve. Nový domov ale v jejich krajauských komunitách nehledali. Zvláště přistěhovalci po únoru 1948 a po srpnu 1968 přijížděli do Ameriky stále častěji s ochotou nebo i s cílem co nejrychleji zapomenout na starou vlast, amerikanizovat se a pokud možno splynout s tamní společností. Na rozdíl od starších generací českých imigrantů dávali většinou přednost angličtině před svou mateřštinou, takže se čeština z hovoru našich krajanů (nezřídka i v prostředí vlastní rodiny) začala postupně vytrácet. Češtví přistěhovalcké populace se stále více omezovalo na krojované slavnosti, taneční polky při dechové hudbě a na krajauské hostiny s knedlíky, zelím a pečenou kachnou. Vztah k bývalému domovu, který se na dlouhých 40 roků stal doménou totalitní komunistické moci, přechodně ochladl. Povzbuzu-

jící injekci mu vedle sametového převratu r. 1989 dal též rozvoj tzv. nové etnicity – hledání rodových kořenů v Čechách a na Moravě, sestavování rodokmenů, pátrání po vzdáleném příbuzenstvu, cestování do míst, odkud se předkové přistěhovali, a občas i studium českého jazyka.

S hledáním rodové identity začínají Čechoameričané u svého příjmení. Na rozdíl od jiných slovanských příjmení, typologicky silně příznakových (rus. a bulh. *-ov*, *-ev*, sb. a ch. *-ić*, pol. *-ski*, *-cki*), jsou příjmení českého původu slovo-
tvorně velmi různorodá a motivačně pestrá. Na americké půdě prošla navíc zajímavým vývojem a poněkud se pozměnila – především v ortografii, ale většinou i ve výslovnosti.

Měl jsem příležitost zabývat se osobními jmény Čechoameričanů během svého přednáškového pobytu na univerzitě v Omaze (podzim 1988). V tomto více než půlmilionovém městě státu Nebraska, kde se od šedesátých let 19. století hojně usazovali i čeští kolonisté, našel jsem ideální jazykovou laboratoř zvláště vhodnou k pozorování antroponym v pestrém kontakto-
vém prostředí. Materiál, byť ne dosti reprezentativní, mi poskytl místní telefonní seznam. S určitým rizikem omylu napočítal jsem v něm přes 2.400 příjmení českého původu včetně všech pravopisných a morfologických variant (např. *Dvorak*, *Dworak*, *Dworzack*). Nezachyceny zůstaly případy, podle svědectví místních usedlíků nepříliš početné, kdy si český přistěhovalce vyměnil své slovansky znějící jméno za jiné, nejraději anglosaské. K takto radikálnímu zásahu do vlastní identity se náš krajan nejčastěji odhodlával v období mezi dvěma válkami, kdy ekonomická krize ztížila hledání pracovních příležitostí: americký zaměstnavatel přijímal ochotněji Mr. Smithe než Mr. Kováře. Novým jménem mohl svůj etnický původ retušovat také ten, komu české příjmení nebylo společensky dost prestižní a mohlo znamenat jistý handicap v obchodním či jiném podnikání.

Velká většina českých příjmení se v americkém prostředí jen adaptovala místním jazykovým zvyklostem. Snad nejrychleji se přizpůsobila příjmení vdaných žen. Jsou bez přechylovací přípony *-ová* nebo *-á*, tu supluje podle anglosaského úzu označení *Mrs.* nebo *Ms.* Vedle manželova příjmení přejímají ženy často i jeho křestní jméno, např. *Mrs. Joseph Vanis*, *Ms. Edward Rehurek*. Ja to praktické hlavně v korespondenčním styku.

Amerikanizace příjmení našich amerických krajanů probíhá na dvou rovinách: grafické a fonetické. Ať už si náš imigrant ponechá své příjmení pravopisně nezměněno (např. *Mikula*, *Jaroch*, *Zeman*, *Vachek*), popř. je pouze zbaví diakritických znamének (*Rehurek* m. *Řehůřek*, *Rezac* m. *Rezáč*, *Ceska* m. *Česka*, *Radek* m. *Řádek*), jeho výslovnost bude v ústech amerických mluvčích nutně deformována v důsledku přizpůsobení fonetickým zvyklostem angličtiny (*majk-
ula*, *džerok*, *zimen*, *vejčik*, *rihjurik*, *rizek*, *siska*, *redik*). Záleží ovšem na postoji

každého jednotlivce, zdali bude respektovat výslovnost co nejbližší českému znění (pokud to jde) a totéž žádat od svého okolí. Mezi krajany v Omaze byl takový postoj dost běžný. Jeho účinnost závisela víceméně na věhlasu a známosti dané osoby v širší veřejnosti. Traduje se, že známý lingvista Roman Jakobson, jeden ze zakladatelů Pražského lingvistického kroužku, trval na tom, aby se jeho příjmení nevyslovovalo *Džejkobsn*, třebaže byl občanem Spojených států. Při rozhodování, co má být při amerikanizaci jména více šetřeno, dávají Čechoameričané na první místo jeho grafickou podobu, což zřejmě souvisí s významem psaného dokumentu jako takového a s právními aspekty antroponyma jako reprezentanta rodové tradice, garanta vlastnických a dědických vztahů a jako symbolu duchovní integrity každé osoby. Přitom je zajímavé, že vynechávání čárky, kroužku a háčku se americkým nositelům českých příjmení vesměs jeví jako irelevantní deformace rázu spíše technického, něco jako nerespektování diakritik na telegramu nebo v počítačovém výstupu. Absence háčku jako znaménka souhláskové měkkosti však může ve dvou případech vést k nepřijatelné výslovnosti jména, totiž u příjmení s hláskami *Č* a *Š*, které se v angličtině běžně píší digrafem *CH* a *SH*. Proto se v mém materiálu nacházejí dvojice příjmení *Capek-Chapek*, *Cuda-Chuda*, *Cermak-Chermok*, *Cerney-Cherney*, nebo *Simon-Shimon*, *Sramek-Shramek*, *Simek-Shimek*. Řidčeji se podobné substituce najdou uprostřed nebo na konci jména, např. *Holecek-Holechek*, *Kovac-Kovach*, *Smisek-Smishek*, *Bures-Buresh*. Zcela ojediněle se setkáme s grafikou, která je téměř fonetickým přepisem jména, např. *Nestroyl (Nestrojil)*, *Sherbon (Šerpán)*, *Sherry (Šerý)*, *Shrum (Šrám)*. Nenašel jsem však bizarní transkripce jména *Kratochvíl* jako *Krutokhveel*, *Krajíček* jako *Krulyeechek* apod. Už na pohled jde o podoby odpuzující svou vyumělkovaností a nepřirozeností.

Nepřijatelnost některých jmenných podob je nejen v jejich ustrojení grafickém a fonologickém, ale i morfologickém. Pokud mají být česká příjmení adaptována do amerického prostředí, jsou obvykle zkracována. Děje se tak nejčastěji tzv. afarezí, tj. odsunutím počáteční hlásky nebo slabiky, např. *Loupee (Hloupy)*, *Robak (Chrobák)*, *Toczek (Votoček)*, dále synkopou, tj. vypuštěním hlásky nebo slabiky uprostřed slova, např. *Worshek (Voříšek)*, *Wesley (Veselý)*, *Marcheck (Mareček)*, nebo apokopou, tj. odsunutím koncové hlásky nebo slabiky, např. *Collins (Kolínský)*, *Miser (Mizera)*, *Rash (Raška)*, popř. kombinací několika postupů, např. *Skocpol (Skočdopole)*. Pod vlivem lidové či spíše bakalářské etymologie dochází sporadicky k lexikální adaptaci českého příjmení, s nímž se nově utvořená podoba snaží udržet souvislost buď formální, např. *O'Seka (Osika)*, *O'Lenick (Olejník)*, *Wondercheck (Vondráček)*, *Rich (Rychlý)*, nebo sémantickou, tj. přesným nebo volným překladem, např. *Ash (Popel)*, *Flye (Mucha)*, *Newman (Nováček)*, *Richman (Brzobohatý)*. O případech lexikální adaptace se ovšem z telefonního seznamu nic nedovíme, tu je třeba zkoumat v historických dokumen-

tech, jako jsou např. seznamy pasažérů lodních zaoceánských linek, které přivázely naše krajany do New Yorku nebo Galvestonu, dále přijímací protokoly imigračních úřadů aj.

Stranou našeho zájmu zůstala německá příjmení Čechoameričanů, i když ani ona nezůstala zcela ušetřena amerikanizace. Ta však poznamenala spíše jejich výslovnost než grafiku. Jeden zajímavý případ si neodpustím. Známý zakladatel prestižní Pulitzerovy ceny za literaturu, *Joseph Pulitzer* (1847-1911), měl předky z Čech a jeho příjmení znělo původně *Politzer* podle toho, že pocházeli z Police u České Lípy (něm. Nieder-Politz).

Užitá literatura

KUČERA, K.: *Český jazyk v USA*, Praha 1990

KUČERA, V.; A. NOVÁČEK: (ed.): *Czechs and Nebraska*, 1967

ROSICKÁ, R.: *Dějiny Čechů v Nebrasce*, Omaha 1928

Americanization of Czech family names in the USA

Summary

This process has different shapes with the first generation of Czech immigrants after 1860, and with the later waves after 1948 and 1968. The early newcomers adapted their Czech names mostly by omitting diacritic signs and assimilating their pronunciation to the local usage. Later newcomers did not avoid more radical changes, exceptionally even translations into English.

Ključne riječi: antroponimija, amerikanizacija, češka prezimena

Key words: anthroponymy, americanization, Czech family names